

ותן אלתרמן

שלום כתכלית ולא כתחליף

תש"ח היא על כל פנים, מבחינה זו, לא סיבתה של האיבה הערבית אלא אחת מחוצי אותה וחוצאות החטא שחטאנו בעמלנו נגד איבה זו במלחמת מגן על תקומתנו ועל חיינו. כל הפתרונות שהצענו להפגתה של איבה זו, כולל הפתרון הרוטטואמי, היו פתרונות שגדחו על ידי שליטי ערב, אשר הוקיעונו קבל עולם כשודדים בצהרים וכמסכנים את הקיום הערבי, אף כי הזכות שדרשנו לעצמנו באיזור זה לא חלה אלא על שטח שהוא חלק המאה מן השטח חים העצומים שהערבים זכו בהם לריבונות. כן, לכאורה אין זה אלא נימוק אריחמטי שי אינו תופס במקום שעקרונות הצדק עומדים למבחן... ואף על פי כן גם ענין זה של מיעוט השטח שדרשנו לעצמנו צריך להיות לנגד עינינו ולנגד עיני העולם לשם הכרת צדקתנו. אחד המופתים הגדולים של עשיית צדק — סיפור כבשת הרש — יסודו אריחמטי. "לעשיר היה צאן ובקר הרבה מאוד ולרש אין כל כי אם כבשה אחת קטנה אשר קנה ויחיה ותג' דל עמו ועם בניו יחדיו". מובן כי שום צדק שבעולם לא היה עומד לנו למגן לולא קמה כבשת הרש להיות לכוח שטרף והגיה זאבי ערבות. מלחמת ששת הימים היא, מבחינה זו, לא סתירה למשל התנכי אלא השלמתה הנעלה.

3

כיום, לאחר נצחוננו במלחמה, יזינו מושטת כמובן לשלום ואנו מכריזים חוזר והכרו כי כל בעיות שבינינו ובין הערבים עשויות לי מצוא פתרון בשיחות ישירות, אך תוך כדי כך עלינו לדעת וגם העולם צריך לדעת זאת, כי לא „בעיות השנויות במחלוקת" מפוריעות בי שעה זו לערבים מלהסכים לשיחות שלום אהנו, אלא בעיה אחת ויחידה שהם הוגים בה והיא השאלה איך להשמירנו ולהעבירנו מן העולם.

משום כך עלינו לדעת כי הנוסחה ש,אנו נהויק בשטחים שבידינו עד שיסכימו הערבים לשיחות שלום", אף כי היא אולי נוסחה מועילה, יש בה בכל זאת פגם אחד שכן חסרה בה הנקודה המפורשת כי אנו לא נשב ל ש י חות שלום עם הערבים כל עוד לא יהורו בהם מאיומי ההשמדה ומן הדרושה האולטימטיבית לנסיגה. הבדל זה הוא עניין של ניואנסה בלבד, אך יש בו אולי חשיבות עקרונית. חסרה בנוסחה שלנו גם הנקודה האו מרת כי בתקופה זו ולאחר מה שאירע אין אנו יכולים לסמך על שום חוזה שלום שבעולם לגבי כמה קוויגבול כגון זה של הגדה המער בית וזה של רמת הגולן, שהחזרתו לידי סוריה, על סמך חוזה כתוב, פירושה מעשה אשר יסודי חוש הקיום האנושי מהקוממים נגדו ר שוללים אותו בכל תוקף. עלינו לנטוע בתודע תנואנו ובהודעת העולם כי דרישתן של מדי נות ערב לנסיגת הכוחות הישראליים, בעוד הן עצמן מכריזות כי המלחמה לא נסתיימה, היא דרישה שמקומה בשטח הטירוף ולא בשטח המשאומתן המדיני. שיחות השלום הישירות, והשלום עצמו, הם בשבילנו תכלית, אך לא תחליף לבטחון ולכל המשתמע מכך.

4

עלינו לראות איפוא את ההכרזה האומרת כי לא נחזיר את השטחים שבידינו עד לשיחות שלום, כנוסחה שאינה מספקת, ואף על פי כן אפשר להבינה ולהצדיקה כפורמולה של עמדה ממשלתית כוללת. לעומת זאת דומה כי עלינו להפריד לגמרי מכל קשר עם שיחות השלום הנדרשות את עמדתנו בבעית הפליטים. עמדתנו האומרת כי אנו נוכל לדון בבעיה זו רק במסגרת של שיחות שלום היה לה מקום שעה שהפליטים נמצאו מחוץ לגבולותינו, אך כעת, כשהם בתחומנו, יש בעמדה זו, אף ללא כוונה מצדנו, משהו מעמדת הערבים שעשו את מצו קת הפליטים אמצעי לחץ מדיני. דבר זה אין לו מקום בניסוח גישתנו אנו. עלינו לגשת ליישובם ושיקומם של הפליטים — אלה שי נשארנו בתחומנו — בלא כל קשר עם הסכמתם או אי הסכמתם של הערבים לשיחות שלום. דומה כי אפילו מבחינה מדינית כוללת עשויה פעולה כזאת של ישראל — בעזרת היהדות העולמית ובעזרת האומות — להוסיף לעובדת נוכחותנו בשטחים המשוחררים משמ עות חיה ותקיפה יותר מכל הכרזות. ידנו הי מושטת לשלום אינה צריכה להתאבן בו'סטה זו, ומוטב שנפעיל אותה למלאכות הדורשות את שתי הידים ואת מלא הרצון והמרץ. פעול לוח השיקום וההסדרים שהממשלה התחילה בהן בשטחים המשוחררים עשויות לבצר את עמדתנו כאן ובעולם יותר מכל הכרזות על שאיפותינו לדוקיום. שום שלום כתוב לא יערוב לבטחוננו יותר מאשר מעשינו הקונסט רוקטיביים בשטחים המשוחררים כיום.

5

כל זאת, כמובן, כתנאי של עליה רבה ו דחופה של יהודים לארץ ישראל. שכן רק העליה היא הערובה לכך שבתוך התמורות ה גדולות יישמר עיקר העיקרים, והוא — ש מדינת ישראל תוסיף להיות מדינת היהודים.

בנאימו בעצרת האומות המאוחדות דרש חוסיין מלך ירדן, שהכוחות הישראליים ייסגו מיד וללא תנאי מן השטחים שנתפסו בידיהם במלחמה. ירושלים ובית לחם וחברון — כך טען — הן כיום בידי זרים וזה דבר שלא ייתכן מצד המוסר. לחיזוק טענתו הזכיר חוסיין לעצרת כי השערוריה שבדבר היא בכך שטריטוריה של מדינת חברות או"ם — ירדן וכצרים וסוריה — נפגעו על ידי מדינה שאף היא חברה באותו ארגון בינלאומי...

דבריו אלה של חוסיין מלך ירדן אינם מן התריפים והבוטים ביותר שנשמעו בעצרת זו מפי דוברי הערבים, אך הסתמכותו על חברות משותפת של ישראל ועל מדינות ערב בארגון האומות המאוחדות, ועל פגיעתה של ישראל בעקרונות השותפות החברית. — הסתמי כות זו היא בכל זאת ציטוט מיוחד במינו. והיה טענה שיש בה מניעם הסאטירה וכן העידית שבקארוקאטורה, ביחד לאחר ש" ההשתייכות המשותפת לארגון האומות המאו דות לא מנעה מאותן שלוש המדינות המסכי נות הב"ל (אם נזכיר רק אותן בלבד) מלאיים אך לפני שבועות מספר בהשמדת החברה הריבועית על אף ההוראות המפורשות שבי תקנו...

טענה ירדנית זו אינה אלא אחת הדוגמאות לאותו יבב שקרני ופחדני שמדינות ערב שטו פוה בו כיום, לאחר צווחות הגייהאד הפרועות ומחולות איומי האש והחרב שהן הציגו על גבולות ישראל לעיניו של עולם מהופנט, מחו לות הצווחות של הכת רצח אשר רק מהלומת הינע שבאה בעוד מועד הפריעה בערן מלי הפך למסע השגד שנועד למחות את ישראל מן המפה. יללה תנים זו של שליטי ערב, שבאה במקום הנמת הזאבים שלהם מתמול, ילל של שקר ושל פחדנות וחונף, התובע מיד העולם את עלבון הכבוד והיושר והמוסר הי בינלאומי, מוריד את תולדות ערב למדרגת בזיון רב יותר מבזיון התבוסה הצבאית. התני הגוה זו החורגת מתחומי המדיניות ושויכת לדברים שביסודי כבוד עצמי ועלם אנושי, היתה זוכה למנד ראש אילו נתרששה בין סבלים בשוק, ואף על פי כן מתחולל חזיון זה בודת המוסר העליון של אומות העולם, בתהי ליק לגיטימי ומכובד של וכוח ושל הקשבה והערכה. כן, למראה כל אלה אתה מהרהר כי ישוב סכסוכים בדרכי שלום הוא אמנם משאת נפשה של האנושות, ואף על פי — משפט ההרב שהערבים ביקשו אותו וקיבלוהו נראה ישר יותר ואמיתי יותר ונכון יותר מאוהו טיט יוון מוסרי שבו הם מגלגלים עכשיו את ריבם לפני משפט העמים. למעשה אנו רואים עכשיו כיצד משמש בית הדין העליון של ה עמים, זה המיועד להציע את האנושות אל הצדק והשלום, זירה שבה נעשים כל המאמ צים לעוות את משפט הצדק ששפטתה ההרב בקומה למנוע את הפשע אשר משפטתה ועק רונותיה של קהילת העמים עמדו מולו חסרי אונים.

2

האיבה הערבית לישראל נעשתה מכבר חלק מן האקלים הרוחני והמוחשי שבו התחיל ונמ שך מפעל התקומה של ישראל. במשך הזמן התרגלנו לאיבה זו, על כל מזימותיה וניווניה, והתחלנו לקבלה כדבר שיש אף להבין לו ואף להצדיקו פה ושם. איבה זו, על גילוייה השפי לים, לא עוררה בנו מעולם גיבור נמרץ או רפלקסים של חימה והתמרמרות. תגובתנו היתה חמיד הגובה של מאמצי שכנוע והתק רכות, חוד „הבנה לנסיכות", ורות זו לא סרה מעימנו אך בשעה שהאיבה הזאת היתה לוב שת צורות של אלימות ושל איומי השמדה מפורשים.

נוספה לכך גם גישה ליבראלית משכילית של התבטלות בפני יסוד „השרשיות" הערבית בארץ זו לעומת היותנו בבחינת זרים מרחוק באו. גישה זו של התבטלות בפני ריח התבון ועשל המסורת — אף כי משום בחינה אין ארץ ישראל של יבנאל ושל מסחה ושל דגניה שרשית פחות מכל כפר ערבי, ומצד קשרי דם שבהכרה ובהקרבה מדעת היא ודאי בעלת ערך נוסף לגבי האדם היהודי — גישה זו, אף כי היתה חלק מהשקפות מתקדמות, לא היתה רחוקה למעשה מהשקפת השלטון הקר לוניאלי הבריטי שהטראקטור היהודי נראה לו כמחלל את קדושת האכזוקטיקה של מחרשת היסטר הפלחית. לכל היותר התרגלנו והרגלנו גם את דעת הקהל העולמית לראות בסכסוך שבינינו ובין הערבים ענין של ניגוד בין זכות מול זכות, ניגוד שבו מצפון האדם נקרע כביכול לשנים, וכך עד הזמן האחרון, אף לאחר שמדינות ערב קמו בתש"ח למחות את שם ישראל ביום הכרזת העצמאות. עינן חשוב הקדיש לא מכבר לנושא זה יהושפט הרכבי וזה ענין שעודנו על הפרק.

במאמצינו „להבין את הצד השני" ראינו את שאלת הפליטים כסיבה עיקרית לאיבה הי ערבית והתעלמנו מן העובדה הפשוטה כי הי עולם הערבי קם עלינו לכלותנו עוד לפני היות מחנות הפליטים בעולם. ושאלת פליטי מלחמת